

## **ОНОРЕ ДЕ БАЛЬЗАК І БЕРДИЧІВ: ПОПУЛЯРИЗАЦІЯ ЙОГО ТВОРЧОСТІ СЕРЕД УЧНІВСЬКОЇ МОЛОДІ**

Популяризація творчості Оноре де Бальзака серед учнівської молоді є важливим завданням сучасної освітньої системи. У поданому матеріалі коротко аналізуються значення для міста Бердичева тимчасового перебування геніального письменника. Подаються рекомендації організації всеукраїнського літературного маршруту «Оноре де Бальзак і Україна» для загальноосвітніх навчальних закладів та іноземних туристів.

**Ключові слова:** Оноре де Бальзак, Бердичів, Верхівня, Київ, меморіальний музей, пам'ять.

## **ОНОРЕ ДЕ БАЛЬЗАК И БЕРДИЧЕВ: ПОПУЛЯРИЗАЦИЯ ЕГО ТВОРЧЕСТВА СРЕДИ УЧАЩЕЙСЯ МОЛОДЕЖИ**

Популяризация творчества Оноре де Бальзака среди учащейся молодежи является важной задачей современной образовательной системы. В поданном материале коротко анализируются значение для города Бердичева временного пребывания гениального писателя. Даются рекомендации организации всеукраинского литературного маршрута «Оноре де Бальзак и Украина» для общеобразовательных учебных заведений и иностранных туристов.

**Ключевые слова:** Оноре де Бальзак, Бердичев, Верхівня, Киев, мемориальный музей, память.

## **ONORE DE BALZAK AND BERDICHEV: POPULARIZATION OF HIS CREATIVITY AMONG LEARNING YOUTH**

The popularization of Honore de Balzac's creativity among young students is an important task of the modern educational system. The submission briefly analyzes the significance for the city of Berdichev the temporary stay of the genius writer. The recommendations of the organization of the All-Ukrainian literary route "Honore de Balzac and Ukraine" for educational institutions and foreign tourists are given.

**Keywords:** Honore de Balzac, Berdichev, Verhivnya, Kiev, memorial museum, memory.

Доля пов'язала Оноре де Бальзака з Бердичевом любовними путами, які окутали його ще у 1832 році. Тоді письменник отримав листа, що надійшов з Одеси з приводу його роману «Тридцятирічна жінка». Авторкою листа була багата польська поміщиця Евеліна Ганська, власниця маєтку поблизу Бердичева. Подальше їхнє листування переросло у дружбу, а згодом у безмежне кохання. Вони зустрічались у різних країнах і містах Європи: у Швейцарії, Відні, Дрездені, Санкт-Петербурзі, а зрештою одружились у Бердичеві.

Великі перешкоди було подолано допоки восени ще 1947 року Бальзак нарешті вирушає до України. Поїздка потребувала грошових витрат, тому письменник попередньо домовився з паризькою газетою «Журналь де Деба», що впродовж мандрівки надсилатиме до редакції свої подорожні нотатки до екзотичної на той час України із назвою «Листи про Київ».

Від Парижа до Верховні Бальзак їхав тиждень. Його маршрут пролягав через **Броди, Дубно, Радзиви́лів**. Саме під час цієї першої поїздки він написав свої відомі слова про Україну (йдеться, зокрема, про села біля Бердичева): «Переді мною розкинулася пустеля, царство збіжжя, прерія Купера з її тишею. Тутешні ґрунти – український чорнозем, шар чорної і жирної землі завтовшки з півсотні футів, а то й більше; такі поля ніколи не угноюють, а сіють на них тільки зернові».

Мальовниче село **Верхівня** Ружинського району Житомирської області відоме далеко за межами України. Тут у маєтку графині Евеліни Ганської (уродженої Ржевуської) з 1847 по 1850 роки жив великий французький письменник Оноре де Бальзак. «Я побачив малий Лувр, грецьку святиню, позолочену призахідним сонцем, що височіла над долиною, третьою долиною по дорозі від кордону», – таким було перше враження Оноре де Бальзака.

Архітектурний ансамбль палацу доповнюється чудовим парком та усипальницею. У правому крилі палацу розташований **Меморіальний музей Оноре де Бальзака**. Кімнату-музей (три кімнати, в яких жив письменник) у Верховні започаткували 1959 року до 160-ї річниці від дня народження Оноре де Бальзака.

Від 1995 року музей Оноре де Бальзака є відділом Житомирського державного літературного музею. Палац внесено до державного реєстру національного культурного надбання України.

Бальзак почувався у Верховні добре. В одному з листів він писав: «Я маю тут розкішний апартаментик – салон, кабінет і спальню; кабінет із рожевого мармуру з каміном, чудовими килимами та зручними меблями, вікна цілком із скла без олов'яної фольги; краєвид відкривається переді мною на всі боки У Верховні Бальзак працював над

такими творами, як «Мачуха», «Селяни», «Зворотний бік сучасної історії», «Дрібні буржуа», «Театр такий, яким він є», «Жіночий характер», «Петро I та Катерина» та інші.

Узимку 1848 року Бальзак, не отримавши згоди на шлюб, вирішив повернутися до Парижа. Цього разу він їхав через **Київ**. Цікавими є його враження від міста та його мешканців. До столиці письменник потрапив у розпал різдвяних ярмарків і балів (хоч у місті тоді лютувала епідемія холери, святкуванням і веселощам це не заважало). До того ж, один із балів було влаштовано на його честь київським губернатором І. Фундуклеєм. Своїми враженнями француз ділиться із сестрою: «Молоді дами бувають на балах у сукнях королівської розкоші, що значно перевершує все те, що можна побачити в Парижі» (багатство убрань київських та паризьких модниць з тих часів, мабуть, не дуже змінилося).

У проміжку 1847 – 1850 років шість разів відвідав Київ. Він зупинявся у будинку польських магнатів Ганських на Печерську (неподалік теперішньої вулиці Липської), почав писати нарис «Лист про Київ». Бував у Контрактовому будинку на Подолі під час контрактових ярмарків.

Для підростаючого покоління було б цікаво прочитати про «митарства» геніального французького письменника Оноре де Бальзака у нині покійного директора коледжу Володимира Чернеги, який разом із дочкою, Тетяною Дорогих, видав книжку "Оноре де Бальзак і Верхівня" та ружинського письменника Геннадія Шкляра «Північна зоря Бальзака», де головна героїня – Евеліна Ганська [3].

Ганська й Бальзак повінчалися 2 березня 1850 року в бердичівському **костелі Святої Варвари**. Графиня Евеліна-Констанція Вікторія Ганська стала мадам де Бальзак. Костел цей було побудовано лише 1759 року. Подружжя не хотіло привертати до себе зайвої уваги, до того ж Бальзак почувався погано. Церемонія була дуже скромною. Серед присутніх – дочка Евеліни Анна з чоловіком графом Жоржем Мнішеком та ще коростишівський вельможа граф Густав Олізар. Обряд здійснював прелат Олицької колегіати Віктор Ожаровський. Збереглася церковна книга із записом про вінчання (нині вона зберігається в Житомирських архівах).

Сам костел у радянський час було закрито – в його приміщенні розташовувалася спортивна школа. У 1990-х роках храм відновлено, а у 18 травня 1999-му, до 200-річчя від дня народження Бальзака, на його стіні встановлено меморіальну дошку, що нагадує про «зіркове» вінчання. «В костьолі Святої варвари 2 березня 1850 року вінчався Оноре де Бальзак та графиня Евеліна Ганська». На жаль його передчасна смерть 18 серпня 1850 року у Парижі завадила їхній казковій історії кохання.

Меморіальну дошку відкрив міський голова О. Хилюк. Відкриття дошки благословив єпископ-ординарій Києво-Житомирської дієцезії Ян Пурвінський.

У 2011 році в Бердичеві, навпроти костелу Варвари, було відкрито **пам'ятник** славетному письменнику. На честь Оноре де Бальзака названо перший український клуб Ротарі, що об'єднує франкомовних киян та іноземців, що мешкають у Києві, засідання якого проводяться французькою мовою [1].

«Сцени паризького життя» – такими, як їх бачив всесвітньо відомий письменник Оноре де Бальзак, відтепер стануть ближчими і до бердичівлян. У **центрі «Оноре де Бальзак»** відбулась презентація українського перекладу творів знаменитого сина Франції.

Це стало одним з перших кроків роботи нещодавно створеної **Асоціації «Пам'яті життя Бальзак та Ганської»**. Рік тому вона виникла у Франції, а віднедавна з'явилась і в Україні. Зініціював появу Асоціації, котра займається популяризацією життя і творчості Бальзака, президент компанії «BETEN International» Жан Рош.

Як розповів Жан Рош, вперше він побував у Бердичеві у 1992-му році. І його, француза, дуже вразила інформація про те, що Оноре де Бальзак вінчався саме тут.

Жан Рош, президент компанії «BETEN International»: «Звичайно, така історія мене вразила. Всесвітньо відомий письменник приїхав аж сюди, до своєї коханої людини, на тогочасному транспорті – це просто неймовірна історія. І мені захотілось про неї розповісти. Тож першим етапом здійснення такої мрії було створення цього будинку, який носить ім'я Оноре де Бальзака. Другим етапом стало урочисте відкриття цієї споруди разом із погруддям письменника. А третім кроком стало створення невеличкого **музею пам'яті Бальзака**, який знаходиться на третьому поверсі».

Український переклад книги «Сцени паризького життя» побачив світ завдяки письменнику та видавцю Юрію Николишину. Це стало першим виданням творів Бальзака за часів української незалежності.

Юрій Николишин, письменник та видавець: «Бальзак вийшов п'ятьма томами у видавництві «Діброва» у 1986-му році. Планували зробити десять томів. Але держава розвалилась, видавництво збанкрутувало, тож встигли видати тільки половину. Я звернувся до відомого перекладача Віктору Шовкуна, чи не має він наступних 5 томів, які не встигли видати. Він сказав, що є рукописи».

Раніше пан Юрій робив фотоальбоми про рідний Львів, писав про нього та Західну Україну. Саме Бальзак, який, на думку письменника, досі лишається «живою душею», надихнув на створення першого, серйозного твору. Ним став роман «БотаФікс», або невидимі нитки життя.

Подальша доля Евеліни Ганської. Евеліна залишилася в Парижі у будинку на вул. Фортюне, який Бальзак придбав перед одруженням, записавши його на дружину. За допомогою інших літераторів (а інколи і власноруч), Евеліна закінчує дещо з творів Бальзака й видає їх. Заміж вона більше не виходила, хоча шанувальників, незважаючи на свій вік, мала ще вдосталь.

Творчість Оноре де Бальзака можна популяризувати в молодіжному середовищі і засобами мистецтва. Наприклад, на сцені Великого театру (Росія) відбулась прем'єра **балету** «Втрачені ілюзії», в основі якого було покладено однойменний роман Бальзака. Балет був поставлений за спеціальним замовленням ГАБТа, музику до якого написав композитор Л. Десятников, в якості хореографа виступив О. Ратманський. Лібретто, написане для цього балету ще у 1936 році В. Дмитрієвим [2].

Велику роль у сучасному суспільстві відіграє **кіномистецтво**. Екранізації творів Оноре де Бальзака позитивно впливає на формування морального ідеалу молоді. Однією з перших класичних кінопрем'єр став телевізійний фільм «Євгенія Гранде», знятий в 1960 році у жанрі мелодрами. Фільм «Євгенія Гранде» знаменитий участю у ньому таких видатних акторів, як С. Межінський, І. Ліксо, Е. Моргунов, В. Вілль та інші.

Продовженням сучасних прем'єр можна назвати мінісеріал «Растіньяк» (2001). Мінісеріал – це свого роду модернізована екранізація бальзаківського шедевра «Растіньяк», створений французькими кінематографістами, дії якого, відображені у творі геніального письменника, перенесли у наш час. Від цього шедевр не лише не втратив своїх переваг, але навіть збагатилися цікавими деталями, які поповнили загальну картину «Людської комедії» сучасності. При цьому страждання, надії інтриги і пристрасті героїв роману стали більш зрозумілі сучасникам. У фільмі задіяні чи не найкрасивіші молоді французькі актори. Особливої уваги заслуговує Жослен Ківрен – виконавець головної ролі.

Із останніх гучних прем'єр можна назвати «Бальзак і кравчиня-китаяночка» – це фільм, який створив Дай Сіджі (Китай-Франція). Історія про кохання і культуру трансформована в кінематографічну поему. Фільм Дай Сіджі, режисера-дебютанта, відкривала Канський МКФ 2002 року і він був представлений в номінації на кращий азіатський фільм і «Золотий Глобус» (США).

Проведене коротке дослідження не вичерпує всіх аспектів проблеми і свідчить про необхідність нових розробок, які стосуються літературно-краєзнавчої роботи учнів загальноосвітніх шкіл як в минулому, так і на сучасному етапі розвитку теорії і практики шкільного краєзнавства. Зібрані матеріали про перебування видатного французького письменника–реаліста Оноре де Бальзака у Верхівні рекомендувати для використання на

уроках зі світової літератури. Розроблений Колісник С. І. сценарій літературно–музичної композиції на основі повісті місцевого письменника Геннадія Макаровича Шкляра «Північна зоря Бальзака» широко практикувати для використання в позашкільній роботі. Збережені записи конференції з нині покійним письменником Г. М. Шкляром при відвідуванні 11 шкіл району. Передусім потребують поглибленого вивчення питання, які стосуються літературно–краєзнавчої роботи при вивченні курсу світової літератури.

Слід глибше проаналізувати історичні, географічні, архівні матеріали про перебування Оноре де Бальзака на території України, зокрема, міста Бердичева. Їх рекомендовано застосовувати у педагогічній діяльності, як в урочний та позаурочний час не лише із зарубіжної літератури, а також на заняттях з географії, історії, української літератури. Для Бердичева необхідно докласти вагомих зусиль включення міста у власноруч розроблений всеукраїнський літературний маршрут «Оноре де Бальзак і Україна» не лише для іноземних туристів (французів), а найбільше для учнівської молоді країни. Орієнтовний маршрут з оглядом пам'яток історії та культури в Україні: «Броди – Дубно – Радзівилів – Бердичів – Верховня – Київ». Зокрема у Бердичеві слід передбачити відвідування маркованим маршрутом музею історії міста Бердичева, костелу Святої Варвари, пам'ятник Оноре де Бальзаку, Центру «Оноре де Бальзак» у тому числі музей пам'яті Бальзака. Співпрацювати з Асоціацією «Пам'яті життя Бальзак та Ганської», меморіальним музеєм Оноре де Бальзака у Верховні, київськими громадськими організаціями та інституціями (Посольством Республіки Франції, Французьким інститутом у м. Києві, тощо).

Доцільно глибше осмислити питання, які стосуються краєзнавчої роботи і розвитку музеїв, взаємозв'язку шкільного туризму і краєзнавства, а також ролі краєзнавства у формуванні національної свідомості і світогляду, виховання особистості і громадянина на основі вивчення матеріалів рідного краю.

#### *Список використаних джерел*

1. Глизь Ю. І. До 215-річчя з дня народження Оноре де Бальзака (1799-1850) // Центральний державний історичний архів України, м. Київ [http://cdiak.archives.gov.ua/v\\_do\\_215\\_narodzhennia\\_Balzaka.php](http://cdiak.archives.gov.ua/v_do_215_narodzhennia_Balzaka.php)
2. Оноре де Бальзак – произведения, литературная критика, биография писателя // <http://www.de-balzac.ru/util1.html>
3. Шкляр Г. М. Північна Зоря Бальзака. – Вінниця: Тірас, 2003. – 124 с.
4. Колісник С. І. Вивчення літературного краєзнавства Ружинщини в шкільному курсі світової літератури. Оноре де Бальзак та Евеліна Ганська. Верховня. – Ягнятин, 2015. – 41 с.